

Oponentský posudok na habilitačnú prácu – umelecké diela
Mgr. art. Kataríny Šafaříkovej, ArtD.

Habilitačná práca – umelecké diela:

Agáva

Letné osy, ktoré nás štípu ešte aj v novembri

Branné cvičenie...

Mgr. art. Katarína Šafaříková, ArtD. predložila v rámci svojho habilitačného konania tri umelecké diela (dve divadelné inscenácie a jedno filmové dielo), v ktorých vytvorila rozdielne postavy s rozmanitou dávkou hereckej výrazovosti. Prakticky predstavila tri polohy, tri dimenzie svojho širokospektrálneho hereckého prejavu. Narábala pritom v každom jednom prípade s variabilným textovým materiálom: adaptovaným románovým dielom Ladislava Balleka v scenáristickej úprave Ondreja Šuleja (– film *Agáva*), textom divadelnej hry súčasného ruského autora Ivana Vyrypajeva: *Letné osy, ktoré štípu aj v novembri* ako aj lyrickými predlohami z diel Mily Haugovej, Taťjany Lehenovej a Kataríny Kucbelovej v rámci špeciálnej divadelnej inscenácie tzv. ženskej poézie s názvom *Branné cvičenie pre vybranú spoločnosť*.

Povyberané diela sa ukázali ako dostatočne vhodné na demonštrovanie istej celistvosti univerzálnej šírky hereckého rezervoáru K. Šafaříkovej. Jej prístup ku každej konkrétnej námetovej látke (javiskovej, filmovej) vykazoval rovnomerný záujem ako aj hĺbku spoznávania sa s ním. Pochopiteľne, stvárňovala odlišný typ herectva: filmového i divadelného. Zreteľne prispôbovala svoj osobitý prístup základného vyjadrenia i škálu výrazovosti pre konkrétny typ média. V jej predloženej kolekcii umeleckých diel možno považovať za vyprofilovanú syntézu širokospektrálnych polôh hereckého umenia.

Dominantným záujmom habilitantky sa stal dôraz na prácu so slovom, resp. techniku reči, ktorá je kľúčovou pre samotnú hereckú profesiu v komplexe všetkých ostatných komplementárnych zručností (vrátane javiskového pohybu a pod.). Ich ovládanie sa často stáva výrazom kumštu i hereckého osobitého majstrovstva, tvorivosti ako aj technicky zdatnej ekvilibristiky. Neraz sa najmä verbálny prejav hercov v súčasnej divadelnej praxi devaluje, ba až degraduje. Nahrádza sa rôznymi

alternatívnymi prístupmi v snahe obísť základnú abecedu hereckých techník. K. Šafaříková v tomto prípade správne akcentovala túto zjavnú kompetenciu herca v takpovediac univerzálnom poňatí. Preukázala cenné umelecké skúsenosti z účinkovania v rôznych umeleckých druhoch, žánroch.

K. Šafaříková v úlohe Nadi Hamplovej vo filmovom diele *Agáva* (2016) rozhodne stála pred neľahkou úlohou: prejavíť vyslovene charakter postavy tajomnej cudzinky v ospalom malomeste na pohraničí. Svoju postavu stvárnila s integrovaním všetkých týchto spomenutých vlastností i charakteristík, ktorá navyše city prejavovala viac menej implicitne. Najväčšia výzva v kontexte jej hereckého stvárnenia spočívala v snahe: vyjaviť nevysloviteľné, resp. ponechať najvnútornejšie city, túžby, vášne pre okolie preventívne zatajené (t. j. implicitné). Najmä vzťahy tejto postavy ostávali pre diváka zväčša hádankou. Tieto polohy prežívania bohatstva utajeného vnútorného života postavy predstavovali v mnohom podnetný rajón pre tvorivé herecké vyjadrenie. K. Šafaříková sa pritom musela všemožne vyrovnáť s naturalistickou koncepciou filmového režiséra – s prílišným, explicitným zdôrazňovaním všemožných faktorov, determinantov prostredia (príbehu bol zasadený do slovensko-maďarského pohraničia v letný predvečer blížiaceho sa komunistického prevratu v 40-tych rokoch 20. storočia. Výsledná vizuálno-hedonistická snímka (s bohatou kostýmovou výpravou ako aj s idylickými vyobrazeniami najmä exteriérov južného pohraničia) tvorila pomerne rozsiahly kontrast k aspektom herectva. Domnievať sa možno, že herecká filmová postava, obklopená extravagantnými vizuálnymi štylizáciami, koexistovala s farebnosťou, espiritom, nostalgickosťou južného Slovenska v povojnovej situácii znovu obnovenej Československej republiky. Príchod tajomnej cudzinky Nadi Hamplovej do istej miery tento ospanlivý kolorit južného pohraničia zreteľne narušil a takpovediac roztočil kolotoč vášní, tenzie i zmyselného poblúznenia v letnom kontexte. Je viac než zjavné, že K. Šafaříková dovedna musela tento ilustratívny kontext (určitej nostalgickej vizuálnej fresky) intenzívne absorbovať. Ako vyjaviť umeleckú pravdivosť – túto plastickú, komplexnú škálu ambivalentných citov v letnom rozmare blúznenia v konkrétnom filmovom diele? Ako sa neutopiť v únikovej filmovej freske? V tomto zmysle sa herecké úsilie K. Šafaříkovej intenzívne týkali nesporných nuáns duševnej krajiny postavy v kontraste so zobrazeným koloritom.

V inscenácii hry *Letné osy, ktoré nás štípu ešte aj v novembri* (Divadlo Jána Palárika v Trnave, 2017) preukázala habilitantka značne civilný rozmer herectva. Súčasný ruský autor Ivan Vyrypajev v nej zobrazil prevažne citovú krízu postáv v strednom veku, ako aj chradnúcu úroveň vzťahov. Sára cynicky prežívala nudu jedného manželského vzťahu. S ľahkosťou až stereotypnosťou sa zväčša oddávala citovej manipulácii. V jej podaní zámerne nikdy presne nepreukázala prirodzenosť. Herečka relativizovala (ne)zjavnú pravdivosť pred sebou samou i svojim životným partnerom. Akoby jej cynicky nezáležalo na hodnote pravdy a autenticity v ich vzťahu. Preto sa zväčša priklonila k celkovo nezaujatému, temer civilnému stvárneniu svojej postavy. Ako som sa už predtým vyjadril v recenzii k tejto inscenácii v rámci Mionitoring divadiel SC AICT: „... *Do prežívania manželskej krízy sa príliš nevkladala, len vecne reprodukovala prúd myšlienok.*“ (Ballay, *Sväté letné osy*, 2018)

Inscenáciu tzv. ženskej poézie *Branné cvičenie pre vybranú spoločnosť* (2016, Činohra SND) možno považovať za cenné vyústenie kontinuálnych pedagogických snáh i skúseností habilitantky s profiláciou predmetu na Katedre hereckej tvorby VŠMU: Umelecký prednes. Niet vari úspešnejšej satisfakcie pedagogického diela: ako v podobe uceleného inscenačného predvedenia dramaturgicky koncepcne poskladanej ukážky diel ženských autoriek na javisku. Zrejmý pedagogický cieľ tkvel v zámere priviesť svojich študentov k systematickej obľube a láske k umeleckému prednesu i cieľavedomej kultivácii správnej spisovnej slovenčiny (najmä cizelácii výslovnosti) u svojich poslucháčov.

Je viac než isté, že K. Šafaříková predostrela k svojmu habilitačnému konaniu *de facto* sumu pestrosti hereckej tvorby – t. j. tohto neviditeľného umenia – pretaveného zároveň aj do rôznorodých diel. Viacnásobná škála práce s technikami reči vo filmovom herectve, na javisku i kultivovanom umeleckom prednese (resú. v špecifickom type divadla poézie) sa jej stala predmetom nevšedného záujmu skúmania i reflexívneho zmocňovania sa v umeleckej i pedagogickej praxi (najmä v predloženom texte habilitačnej prednášky s názvom *Cvičisko verzus bojisko*). Zamýšľala sa v nej nad systémom hereckej kreácie, resp. rôznorodým prístupom k svojej tvorbe. Dokázala vcelku reflexívne prepojiť svoj umelecký pobyt v rozmanitom spektre rôznorodých rol s často kontrastnými polohami rôznych druhov i spôsobov herectva *par excellence*. Pokúšala sa aj napriek tomu nájsť vždy istý spoločný priesečník charakteru jednotlivých stvárnených postáv: či už vo filme, príp. divadle, resp. na javisku. Výsledkom sa jej stala určitá komparácia svojich postáv, ich

zvnútornenej reflexie ako aj spôsobom uchopenia. Do istej miery rola Nadi Hamplovej vo filme *Agáva* (2016) v réžii Ondreja Šulaja a postavy Sáry v inscenácii Vyrypajevovej hry *Letné osy, ktoré štípu aj v novembri* (2017) v réžii Michaela Vyskočániho mala čosi spoločné. Vo väčšine prípadov išlo v jej podaní o citovo ambivalentné postavy, ktorých stvárneniu predchádzala dôkladná i hĺbková analýza. K. Šafaříková sa so zväčša komplikovanými, resp. citovo protichodnými postavami musela vyrovnávať a patrične ich podrobovať detailnej kresbe – odkrytím skutočnej pravdivosti vyznenia v komplexnom hereckom zachytení.

Na základe hodnoty preložených umeleckých diel s citlivosťou a precíznosťou výberu, ale aj úrovne dosiahnutej umeleckej kompetencie v kontinuálnej hereckej tvorbe i pedagogickej praxi navrhujem Mgr. art. Kataríne Šafaříkovej, ArtD. udeliť po úspešnej obhajobe titul docent.

doc. Mgr. Miroslav Ballay, PhD.

V Nitre 01. 05. 2019